

og&og

Jens Lohfert Jørgensen og Martin Rohr Gregersen (red.): *Litteratur og ... Litteraturvidenskabens tværfaglige engagement*, Aalborg Universitetsforlag 2019, 262 sider. Gratis download som e-bog.

I 1966 udgav Johannes L. Madsen digtsamlingen *og&og*, hvor “&” sammenkæder to bindeord, der netop anvendes til sammenkædning. Ordet og tilhører gruppen af additive koblinger, der sideordner sætninger (paratakse), led (paratagme) eller elementer i ordgrupper. Tegnet & må i normal retskrivning kun bruges i sammenkoblingen af navne, firmaer, partnere osv., men ikke som bindeord i sætninger med traditionel syntaks (som det ses hos C.V. Jørgensen).

Hos føromtalte Madsen dækker overskriften en samling af konkretistiske digte. Ordet konkret stammer fra latin og betyder noget, der er stivnet og vokset sammen. Det er det, der sker: I konkrete digte vokser tegnene sammen og stivner i en form. Det gælder fx i digtet “Propel” (1966), hvor et o udgør centrum, mens tre m’er er placeret i 120 graders afstand rundt om o-et. På den måde kredser ordet ‘om’ om sin egen akse, og visuelt fremstår digtet faktisk som det, det betegner, nemlig en propel. Men i virkeligheden er det ikke en propel. Det kræver faktisk stor abstraktion at få den til at blive det.

Anledningen til denne indledende og afsporende ekskurs er udgivelsen *Litteratur og ...*, redigeret af Jens Lohfert Jørgensen og Martin Rohr Gregersen. Titlen er interessant. Den markante brug af versaler på omslag og titelblad giver både ordet “litteratur” og koblingen “og” emfase. Tøveprikkerne efterlader en tom plads, der kan besættes af mange relevante termer, eventuelt også af et spørgsmålstegn, for ‘og ...’ kan også angive et spørgsmål, som vi kender fra hverdagssproget og litterært. I daglig tale bruges det, når man er uklar på pointen eller gerne vil have argumentet færdiggjort. På bogens omslag udgør tegnet & den grafiske baggrund for titlen og undertitlen “Litteraturvidenskabens tværfaglige engagement”.

Figur 1: To bogforsider med hver sin agenda.

I den aktuelle bog er titlen velvalgt, for der er tale om en antologi, der kontekstualiserer litteraturen. Tæller vi bogens indledende kapitel om begreberne kontekst

og mimesis med, får man i ti kapitler en opdateret viden om aktuelle måder at anskue og angribe litteratur på. En af bogens store styrker er, at de teori-rammer, der skabes, anvendes på dansk litteratur fra 1700-tallet til nær samtid. De konkrete læsninger åbner øjnene for, hvad et perspektiv kan. Med undertitlen understreges det tværfaglige engagement. Litteraturvidenskaben har altid hentet hjælpediskurser og genstandsfelter fra beslægtede discipliner. Tidens humaniora-bashing har ikke gjort denne tværfaglighed mindre relevant.

Den bagvedliggende og sammenhængskabende optik er *postkritikken*, hvor fokus flyttes fra, hvad litteratur er, til hvad den *gør*. Et andet fælles udgangspunkt for bogens kapitler er en udtalt enighed om *verdensvendthed* i form af en affektiv og/eller social vending (gad vide, hvilket nummer af vendinger vi er nået til!). Endelig kan bogen som helhed ses som en repræsentation og refleksion over litteraturens netværk af humane og non-humane aktører i Latours forstand.

Bogen udgør i den optik et rhizom af relationer, der kortlægger litteraturens varige og forbigående trådnæt. Ordet tekst henviser til betydningen væv (på latin betyder *textus* vævning, perfektum participium af *texere*: væve, sammensætte), og det er netop sammenvævningen mellem litteratur og kontekst, der vitaliserer læsningerne. For det, der foregår i netværk, er ifølge Latour oversættelser og fortolkninger. Det er undersøgelsen af disse, der udgør bogens agenda.

I bogens åbningskapitel redegør Jens Lohfert Jørgensen for tre kontekstbegreber, hvoraf særligt den *værkeksterne* forståelse har relevans. I nykritikken er konteksten for læsningen værkets helhed, hvor læsningen hele tiden gør den nærværende del (figur) forståelig ud fra tekstens helhed (grund). I receptionsæstetikken er det læserens interaktion med den skrevne tekst, der udgør konteksten og de fortolkningsfællesskaber, denne deler. Med værkeksterne kontekster er mulighederne mange: fx relationen mellem tekst og forfatter, samfund, køn, diskurs osv. Her skaber den valgte kontekst en optik for forståelse af værkets verden og dens sammenfiltrering med og afspejling af eksterne referencer.

Er man optaget af forholdet mellem litteratur og virkelighed, kommer man ikke uden om *mimesis*-problemet og dets pendlen mellem *imitation* og *konstruktion*, som fint trækkes op i åbningskapitlet. Det åbner dels for en realismehistorik (Auerbach), dels en metodehistorik, der munder ud i postkritikkens afvisning af mistankens hermeneutik (fra ideologikritik til dekonstruktion). Konsekvensen af udviklingen inden for litterære teoridannelser er, at vi befinder os i en tilstand *after theory*, hvor utallige optikker lever side om side uden at kunne danne paradigme. Ulempen ved denne tilstand er, at vi befinder os i et *metodedelta*, hvor der findes forgrenede afløb i alle retninger. Fordelen er, at vi undgår de cirkellæsninger, der præger ideologikritik og dekonstruktion, hvor målet med værkeksegesen er at bekræfte teorien.

En konsekvens af deltatilstanden er, som bogens titel angiver, at man kan efterstille andre termer end de ni valgte temaer (hvilket muliggør yderligere antologier i serien). Man kunne fx undersøge forholdet mellem litteratur og religion, litteratur og nation, litteratur og etnicitet, litteratur og evolution osv. De ni temaer og de ni forfattere til den aktuelle udgivelse er valgt ud fra målet om "at dække et bredt spektrum, der ikke lapper ind over hinanden", og fordi redaktørerne har kunnet finde kvalificerede forfattere til dem (s. 5). Det, må man sige, er lykkedes.

Alle kapitler er læseværdige, vidende og har pointerede læsninger. For studerende udgør antologien et fint overblik over aktuelle teoridannelser og deres metodiske konsekvenser. Indholdsmæssigt kommer man vidt omkring, for de ni kapitler beskæftiger sig med disse emner: Depression, globalisering, integration, krig, køn, natur, teknologi, velfærd og økonomi.

Mikkel Krause Franzen nærlæser digtsamlinger af Sternberg og Løppenthin med det mål, ikke at undersøge, hvad depression er, men hvordan den manifesterer sig. Læsningen er derfor *ikke* fokuseret på fænomenologi, men på interaktionen mellem individ og verden, fordi samfundets acceleration (Hartmuth Rosa) og kravet om at lykkes (Reckwitz) skaber et pres på individet, der ikke er i sync med omverden. Tabet af fremtid er karakteristisk for de lyriske jeg'ers følelse af skakmat. De kan ikke bære vægten af deres egen-kompleksitet.

Svend Erik Larsen læser *Jeppe på bjerget* ud fra en analyse af magtens usynliggørelse i samspil med 1700-tallets verdenslitteratur, mens Tobias Skiveren laver en affektiv læsning af Hassan Preislers *Brun mands byrde*. Fælles for de to kapitler er, at de brede introduktioner til verdenslitteratur og migration skaber mulighed for, at de nævnte værker ses i et andet lys. Det er et stort plus ved antologien, at de metodiske greb bliver synliggjort, så studerende kan se, at den traditionelle værktøjskasse kan andet end nykritisk nærlæsning.

Et af bogens kapitler er blevet aktualiseret siden bogens udgivelse. Anne og Kasper Munks læsning af *Slavetrigolien* som det sorte holocaust, er med *Black Lives Matter* blevet en relevant mulighed. I analysen kobles Thorkild Hansens refleksion over holocaust med en analyse af *Slavernes kyst*, hvor stammekrige skaber det overskud af krigsfanger, som den danske slavehandel lukrerer på. Palæerne i Bredgade hviler på blodpenge, men det nationale narrativ er, at vi frigav slaverne først og var de ædle hvide i Caribien. Spørger man på St. Croix (hvad jeg har gjort), lyder svaret, at vi var de værste af de værste.

Andre aktuelle kapitler er Martin Rohr Gregersens kapitel om natur og Louise Mønsters om teknologi. Antropocæn og posthuman litteratur har sat en ny dagsorden, og de to kapitler giver fint indblik i den materielle vending og præsenterer øjenåbnende værklæsninger. Bedst i Anne Birgitte Richards kapitel om køn er læsningen af *Homo Sapienne*, der kunne vinde ved mere plads og sammenligning med fx tv-serien *skam*, frem for en meget bred redegørelse for feministisk kritik. De to polyfone tekster kunne nemlig bidrage til et fjerdefases blik på mediering af og performance som kønnet.

Bogens sidste kapitler er helliget samfundet i form af velfærdsstaten og økonomi. Førstnævnte område er ved at være græsset ned, men Peter Simonsens læsning af *Dette burde skrives i nutid* vinder ved, at velfærdsstaten udgør bagtæppet for hovedpersonens fjumreår. Det er kun muligt at praktisere den restløse pendlen mellem KUA og hjemstavnen, hvis støtten er der. I dag ville konkurrencestaten kræve ETCS som ækvivalent for SU. Penge lyver aldrig, de lugter kun lidt, som C.V. Jørgensen så rammende synger det.

Problemet med, hvad penge egentlig er, løser Marx elegant i *Kapitalen*, hvor han analyserer ækvivalentens abstraktion fra naturalier til sedler. I dag er denne abstraktion stukket af med MobilePay, men det er en anden historie. Jonas

Ross Kjærgård laver i sin gennemgang af værdiernes cirkulation en fin analyse af Goldschmidts noveller “Maser” med særligt blik for jødernes situation og selvforståelse i datidens København.

Denne udgivelse koster ikke noget, men er i fri cirkulation som e-bog, hvilket er generøst af forfattere og forlag. Det koster koncentration at læse den, men afkastet er stort. Især for litteraturstuderende og undervisere i gymnasier og læreruddannelsen er det en gave at få et opdateret bud på, hvor litteraturforskningen og de afledte metoder bevæger sig hen. Bogen være hermed anbefalet – uden et problematiserende men (det skulle lige have været, at den mangler et indeks og forfatterbiografier), men med ønsket om flere og-er.

Anmeldt af Johannes Fibiger

Litteraturen eller eksistensen?

Johnny Kondrup: *Bjergtaget. Illusion og forførelse fra Søren Kierkegaard til Karen Blixen*. Forlaget Wunderbuch 2009, 303 sider.

“Bjergtaget” er man når man fortrylles, forføres, forblændes af noget. Det smukke udtryk stammer oprindeligt fra tanken om at man af overnaturlige væsner helt konkret kunne blive ført ind i et bjerg og dér gennem trolddom gjort til en anden, altså blive for-ført.

Bjergtaget er også titlen på Johnny Kondrups nye bog, der har undertitlen “Illusion og forførelse fra Søren Kierkegaard til Karen Blixen”. I ni kapitler (foruden indledning og afslutning) behandler bogen hver sine litterære værkeksempler. Der er to kapitler om Søren Kirkegaard med hhv. “Forførelserens dagbog” og “Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed”. Ét om M.A. Goldschmidts noveller. To om Henrik Pontoppidan med hhv. “Mimoser” og “Det forjættede land”. Ét om Selma Lagerlöfs “Herr Arnes penningar”. Og endelig ligeledes to om Karen Blixen med hhv. “Drømmerne” og “Ehrengard”. Arbejdet er et eksempel på hvad Kondrup selv kalder “undervisningsbaseret forskning” – det bygger på KU-undervisningsforløb over de samme værker.

Fælles for de behandlede værker er at de alle på en eller anden måde tematisk kredser om det at blive forført, blive indgivet illusioner på en måde, som ender fatalt for de fremstillede litterære personer. Kondrup refererer omhyggeligt handlingsgangen i værkerne, han parafraserer med særligt henblik på sin udvalgte tematik, og han får på den måde indgående diskuteret de litterære figurers skæbner, for så vidt angår deres forførelse og illusioner. Han fortolker (som han selv kalder det) dermed teksternes tema.

Teksterne er jo meget forskellige både i anliggende, litterær form og historisk baggrund – og i forhold til den rolle, bjergtagetheden spiller. I nogle tekster er det kvinder der forføres, i andre mænd. Visse af illusionerne gælder hele livsløb, andre